

LUKAS

16:19-31

De rijke man en Lazarus als waarschuwing
tegen onbarmhartigheid en het verwerpen
van Gods openbaring

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/lukas/16-19-31

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Inleiding: een unieke en moeilijke passage	2 min	4
2	De rijke man en de hulpeloze bedelaar	4 min	5
3	Na de dood worden de rollen omgekeerd	4 min	7
4	De rijke man denkt aan zijn broers	3 min	9
5	Mozes en de Profeten wijzen de weg	2 min	11
6	Ongeloof ondanks de opstanding	3 min	12
7	Lazarus en de vraag of dit een gelijkenis is	3 min	13
8	Een ongewone maar levensechte gelijkenis?	3 min	15
9	De naam Lazarus en zijn diepere betekenis	2 min	16
10	Het hoofdpunt is niet het hiernamaals	2 min	17
11	De heidense oorsprong van het Hadesbeeld	4 min	19
12	Jezus bewerkt mogelijk een rabbijns verhaal	2 min	20
13	Beëlzebub als voorbeeld van Jezus' aanpak	4 min	21
14	Geen betrouwbare kaart van het hiernamaals	3 min	23

15	Waargebeurd verhaal of toch een gelijkenis?	3 min	25
16	Mythologie gebruiken zonder te misleiden	2 min	26
17	Odysseus en Orpheus weerstaan verleiding	3 min	27
18	Folklore als herkenbare preekillustratie	3 min	29
19	De kloof en de vraag naar een definitief lot	2 min	30
20	De toestand vóór Christus' opstanding	2 min	31
21	Christus daalt neer en voert gevangenen mee	3 min	33
22	De schoot van Abraham en de hemelvaart	2 min	34
23	Afrekening, barmhartigheid en ongeloof	3 min	35
	Om verder te lezen		36

1

Inleiding: een unieke en moeilijke passage

We zijn nog steeds in hoofdstuk 16 van Lukas, en aan het einde moeten we nog één gedeelte van dat hoofdstuk behandelen. Het is een klassieke, unieke passage. Die is niet alleen uniek voor Lukas, in de zin dat Markus en Mattheüs haar niet hebben opgenomen. Ook de inhoud is in bepaalde opzichten uniek, waardoor deze passage bijzonder moeilijk is. Ik denk niet dat het erg moeilijk is om de boodschap van de gelijkenis te begrijpen. Maar er zijn omstreden achtergrondkwesties die te maken hebben met het feit dat Christus zo'n verhaal gebruikt. In sommige gevallen raakt de controverse aan belangrijke onderwerpen. Die hebben niet zozeer te maken met de betekenis van de gelijkenis of met het punt dat Jezus maakt, maar met andere belangrijke kwesties. Ik zal die aanwijzen terwijl we de passage doornemen.

Het verhaal is vrij bekend bij iedereen die het Nieuwe Testament heeft gelezen. Zoals ik al zei, is dit het enige verhaal in de Bijbel, het enige geval in de Bijbel dat ik ken, waarin werkelijk de toestand van een zondaar na de dood wordt beschreven. Wanneer we over de toestand na de dood spreken, bedoelen we niet de toestand na de oordeelsdag. We bedoelen gewoon de toestand na het sterven. Chronologisch gezien vindt de oordeelsdag pas plaats wanneer Jezus terugkomt. Uit het boek Openbaring weten we dat er bij de terugkomst van Jezus een oordeel zal plaatsvinden. Dat oordeel zal ertoe leiden dat zondaars in de poel van vuur worden geworpen. Daar gaat dit niet over. Dit gaat niet over de toestand na de oordeelsdag. Het gaat eenvoudigweg over wat er gebeurt nadat de man sterft, zoals we zullen zien.

De toestand van de zondaar onmiddellijk na de dood lijkt in dit verhaal een rol te spelen, maar eigenlijk nergens anders in de Schrift. Er zijn andere plaatsen in de Schrift waar we over christenen na hun dood lezen:

Maar wij hebben goede moed en wij hebben er meer behagen in om uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen.

2 KORINTHE 5:8

Maar dat gaat over christenen. We hebben dus werkelijk niets anders dan deze passage om ons hierin de weg te wijzen. Toch zijn er problemen met deze passage, waardoor het de vraag is of zij ons op dit punt überhaupt de weg wijst. Daar zullen we het over hebben.

2

De rijke man en de hulpeloze bedelaar

Laten we de passage lezen. Die begint in vers 19. Jezus zei:

Nu was er een zeker rijk mens, die gekleed ging in purper en zeer fijn linnen en die elke dag vrolijk en overdadig leefde. En er was een zekere bedelaar, van wie de naam Lazarus was, die voor zijn poort neergelegd was, en die onder de zweren zat. En hij verlangde ernaar verzadigd te worden met de kruimeltjes die van de tafel van de rijke man vielen; maar ook de honden kwamen en likten zijn zweren.

LUKAS 16:19-21

Zo wordt het verhaal opgezet met twee personen die in volkomen tegengestelde omstandigheden verkeren: de ene man is buitengewoon rijk en de andere buitengewoon arm. De buitengewoon rijke man was duidelijk ongevoelig voor de ellende van de arme, want die andere man lag bij zijn poort. Hier is een man die elke dag overvloedig eet, terwijl er bij zijn poort een bedelaar ligt die helemaal niet goed te

eten heeft en alleen maar kruimels van de tafel wil. Er wordt ons niet verteld of hij die vaak krijgt. Deze arme man en zijn nood bevonden zich duidelijk vlak bij de rijke man, maar riepen bij hem niet veel medeleven op.

Dat de honden de wonden van de man likten, kan erop wijzen, al hoeft dat niet zo te zijn, dat de honden meer medeleven hadden dan de rijke man. Natuurlijk deden de honden dit waarschijnlijk niet uit medeleven, hoewel honden dat soort dingen soms wel uit medeleven doen. Honden zijn interessante dieren, maar dat is een andere kwestie. De betekenis van de honden is hier van ondergeschikt belang. Wat hier wordt benadrukt, is het enorme verschil tussen de omstandigheden van deze twee mensen.

We moeten ook begrijpen dat we, wanneer we over een bedelaar in Bijbelse tijden spreken, spreken over iemand die in andere omstandigheden verkeerde dan mensen die tegenwoordig op straat om geld vragen. Ik zeg niet dat er tegenwoordig geen mensen op straat om geld vragen die werkelijk arm zijn. Maar veel mensen die tegenwoordig bedelen of dakloos zijn, zijn niet volkomen verstoken van alle mogelijke hulpbronnen. In veel gevallen hebben ze familie naar wie ze terug zouden kunnen gaan. Natuurlijk zijn er ook overheidsregelingen voor hen. De omstandigheden van de gemiddelde persoon die onderaan een afrit van de snelweg staat en om geld vraagt, verschillen aanzienlijk van die van een bedelaar in die tijd.

In die tijd zou een man zich ervoor schamen om te bedelen, zoals de vorige gelijkenis duidelijk maakt. De man die in de vorige gelijkenis, die over de onrechtvaardige rentmeester, zijn baan zou verliezen, zei:

Ik kan niet graven en ik zou me schamen om te bedelen.

Het zou iets zeer beschamends zijn om te bedelen als je ook maar enige andere mogelijkheid had. Maar in Bijbelse tijden was een bedelaar vrijwel altijd lichamelijk gehandicapt en niet in staat om ook maar iets te doen om in zijn eigen levensonderhoud te voorzien. Het zou ook iemand zijn die geen familie had die voor hem kon zorgen.

Er waren geen overheidsregelingen, hoewel een arm mens wel door de akkers van een boer mocht lopen en net genoeg graan mocht meenemen om te eten. Maar daar kon hij alleen in een bepaald seizoen gebruik van maken. Een man die bijvoorbeeld verlamd

was en niet kon lopen, zou zelfs dat niet kunnen doen. Iemand die een bedelaar was, had alle andere mogelijkheden om te overleven al uitgeput. Deze man zat dus werkelijk volkomen aan de grond. Deze man was werkelijk niet in staat om zichzelf te helpen. Er was een rijke man die hem in huis had kunnen nemen en zijn omstandigheden had kunnen verbeteren, maar hij deed dat niet.

3

Na de dood worden de rollen omgekeerd

Ze stierven allebei, zoals we in vers 22 lezen:

Het gebeurde nu dat de bedelaar stierf en door de engelen in de schoot van Abraham gedragen werd. En ook de rijke man stierf en werd begraven. En toen hij in de hel zijn ogen opsloeg, waar hij in pijn verkeerde, zag hij Abraham van ver en Lazarus in zijn schoot.

LUKAS 16:22-23

Toen riep hij en sprak.

En hij riep en zei: Vader Abraham, ontferm u over mij en stuur Lazarus naar mij toe en laat hem de top van zijn vinger in het water dopen en mijn tong verkoelen, want ik lijd vreselijk pijn in deze vlam.

LUKAS 16:24

Abraham antwoordde:

Abraham echter zei: Kind, herinner u dat u het goede deel ontvangen hebt in uw leven en Lazarus evenzo het kwade. En nu wordt hij vertroost en u lijdt pijn. En bovendien is er tussen ons en u een grote kloof aangebracht, zodat zij die van hier naar u zouden willen gaan, dat niet kunnen en ook zij niet die vandaar naar ons zouden willen gaan.

LUKAS 16:25-26

In zekere zin had deze gelijkenis op dit punt kunnen eindigen. Zoals ik al zei toen we het verhaal van de verloren zoon behandelden: toen de zoon thuiskwam en met blijdschap weer werd ontvangen, had dat het einde van die gelijkenis kunnen zijn. Dan zou die lijken op de andere gelijkenissen in het hoofdstuk. Iemand vindt een verloren schaap, een verloren munt of een verloren zoon. De gelijkenissen eindigen allemaal met de blijdschap van degene die terugvindt wat verloren was. De gelijkenis van de verloren zoon had kunnen eindigen met de thuiskomst van de zoon. In plaats daarvan gaat Jezus ermee verder en spitst Hij Zijn boodschap specifiek toe op de Farizeeën. Hij spreekt over de oudste broer en diens reactie op de thuiskomst van de zoon, en over hoe anders die was dan de reactie van de vader.

Hier komt de gelijkenis op dit punt tot een logisch einde, maar Jezus gaat ermee verder. Ik geloof dat Hij dat doet om iets specifieks over de Farizeeën duidelijk te maken. Als de gelijkenis op dit punt eindigde, zou het eenvoudigweg een gelijkenis zijn over een hardvochtige en daarom onrechtvaardige rijke man, die in deze wereld alles heeft wat hij wil, en een arme man die blijkbaar niettemin rechtvaardig is. Bij het oordeel, of in het volgende leven, worden hun omstandigheden omgekeerd. Ze krijgen dan werkelijk wat ze verdienen, in plaats van wat ze in dit leven voor zichzelf konden bemachtigen.

Jezus had in een van Zijn zaligsprekingen gezegd:

Maar wee u, rijken, want u hebt uw troost al.

LUKAS 6:24

Ook hier is de enige zonde van deze rijke man — tussen haakjes, hier wordt niet gezegd dat je Jezus niet als je persoonlijke Zaligmaker hebt aangenomen. Er wordt hier zelfs niet verwezen naar het feit dat je de wet van Mozes hebt veronachtzaamd. Het punt is dat jij veel bezittingen had en deze bedelaar niet, en dat je niets voor hem hebt gedaan. Hoe zou je dan kunnen klagen? De rollen zijn omgekeerd. Nu ervaar jij hoe zijn leven was, en ervaart hij hoe jouw leven was.

We nemen aan dat het anders had kunnen aflopen als de rijke man vrijgevig tegenover deze man was geweest. Ik herinner me dat Jezus eerder in Lukas had gezegd:

Geef echter de inhoud ervan als liefdegave en zie, alles is voor u rein.

LUKAS 11:41

Kort gezegd: als je vrijgevig wordt, zal je hart rein zijn. En als het hart van de rijke man rein was geweest, zou hij na zijn dood vanzelfsprekend niet in vlammen worden gekweld.

4

De rijke man denkt aan zijn broers

Het verhaal zelf bevat een les waarvoor we niet verder hoeven te gaan dan het punt dat we nu hebben bereikt. Maar dan wordt de gelijkenis uitgebreid om in vers 27 nog een punt te maken. De rijke man zei tegen Abraham:

En hij zei: Ik vraag u dan, vader, dat u hem naar het huis van mijn vader stuurt, want ik heb vijf broers. Laat hij dan tegenover hen getuigenis afleggen, opdat ook zij niet komen in deze plaats van pijniging.

LUKAS 16:27-28

Daarmee bedoelt hij: stuur Lazarus.

Deze gedachtewisseling maakt heel duidelijk dat we geen situatie na de oordeelsdag beschrijven. Zoals ik zei, vertelt de Bijbel ons dat na de oordeelsdag velen in de poel van vuur zullen worden geworpen. We zouden kunnen aannemen dat deze man in de poel van vuur is, omdat hij in vlammen wordt gekweld. Toch is het nog te vroeg om iemand in de poel van vuur te werpen. Er wordt ons verteld dat hij in Hades is.

De King James Version zegt hier „hell”, wat een slechte vertaling is van het woord Hades. Het Griekse woord is Hades. De New King James en de meeste moderne vertalingen laten het onvertaald en geven het weer als Hades, omdat dat het Griekse woord is. Deze man is in Hades, maar Hades is niet de poel van vuur. Als je in Openbaring 20 kijkt, zie je dat de dood en Hades in de poel van vuur worden geworpen. Hades is iets anders dan de poel van vuur. Hades bestond al vóór de poel van vuur. En wanneer de poel van vuur aan de orde komt, wordt Hades zelf erin geworpen.

Deze man is in Hades, maar hij is niet in de poel van vuur. Dat weten we omdat zijn broers nog leven. In het huis van zijn vader wonen nog vijf van zijn broers. Deze man is gestorven, maar zij zijn nog niet gestorven. Dit is niet het einde van de wereld. Dit is niet na de wederkomst van Christus. Dit is onmiddellijk nadat de man stierf. Daarom zeg ik dat dit de enige passage in de Bijbel is die op die specifieke omstandigheid ingaat: de omstandigheden van een zondaar onmiddellijk na zijn dood.

Hij heeft enig medelijden met zijn broers. Dat is interessant. Sommige mensen zeggen dat mensen zo verdorven zijn dat ze, wanneer ze in de hel zijn, alleen maar God zullen vervloeken. Ze zullen helemaal geen gerichtheid op God hebben. Het zullen gewoon verdorven mensen zijn die God vervloeken en zo slecht zijn als maar mogelijk is. Deze man zou slechter kunnen zijn dan hij is. Zodra hij erachter komt dat hij zelf geen enkele verlichting zal krijgen, komt zijn medelijden met zijn broers boven. Waarom moeten mijn broers hierheen komen? Als dit werkelijk enigszins op een waargebeurd verhaal lijkt, zou het ons beslist vertellen dat mensen in Hades niet noodzakelijk door en door slecht zijn. Deze man was slecht, slecht genoeg om in Hades in de vlammen te zijn, maar niet door en door slecht. Hij bekommerde zich nog altijd enigszins om andere mensen dan zichzelf en wilde dat zijn broers zouden ontkomen aan datgene waaraan hij ten prooi was gevallen.

5

Mozes en de Profeten wijzen de weg

Abraham zei tegen hem:

Abraham zei tegen hem: Zij hebben Mozes en de profeten. Laten zij naar hen luisteren.

LUKAS 16:29

Dat wil zeggen: Mozes en de Profeten hebben duidelijk genoeg gemaakt wat mensen behoren te doen als ze willen vermijden terecht te komen op de plaats waar hij terechtgekomen was. Waar spreken Mozes en de Profeten over het probleem van deze man en over zijn nalatigheid? Op veel plaatsen verwijzen de Profeten en de Wet naar het tonen van medelijden met de armen. De Profeten geven zelfs aan dat dit voor God veel belangrijker is dan het in acht nemen van de rituelen van de Wet. God zei:

Maar ga heen en leer wat het betekent: Ik wil barmhartigheid en geen offer; want Ik ben niet gekomen om rechtvaardigen tot bekering te roepen, maar zondaars.

MATTHEÛS 9:13

God zou liever hebben dat mensen barmhartigheid tonen dan dat ze dierenoffers brengen. Vaak sporen de Profeten Israël aan om medelijden te tonen met de armen, de weduwen, de wezen, de bedelaars, enzovoort. Als de broers van deze man acht zouden slaan op wat de Wet en de Profeten zeggen, zouden ze anders leven dan deze man geleefd had en zouden ze aan dit specifieke onheil ontkomen. Dat is wat Abraham zegt.

De rijke man zei:

Hij echter zei: Nee, vader Abraham, maar als iemand van de doden naar hen toe zou gaan, zouden zij zich bekeren.

LUKAS 16:30

Hij zegt dat de Wet en de Profeten er al heel lang zijn. Iedereen heeft die. Zijn broers schenken er niet bepaald aandacht aan, maar ze zullen wel aandacht schenken als Lazarus uit de dood bij hen terugkomt. Dat zal hen overtuigen.

De laatste woorden van Abraham, die volgens mij de hoofdgedachte van de gelijkenis of het verhaal vormen, zijn:

Maar Abraham zei tegen hem: Als zij niet naar Mozes en de profeten luisteren, zullen zij zich ook niet laten overtuigen, als iemand uit de doden zou opstaan.

LUKAS 16:31

6

Ongeloof ondanks de opstanding

Ik geloof dat dit precies de les is. Er waren Joden die tot het trouwe overblijfsel behoorden en die inderdaad acht sloegen op Mozes en de Profeten. Die Joden stonden open voor de Profeten en ze stonden open voor de Messias. Toen Jezus kwam, volgden ze Hem. Ze werden Zijn discipelen. Maar een groot percentage van de Joden veronachtzaamde toen al de dingen die God hun door Mozes en de Profeten verteld had. We moeten niet denken dat mensen die zo ongevoelig waren voor wat God belangrijk vond, en die God niet meer wilden volgen dan ze al deden, zouden veranderen, zelfs als er iemand uit de dood opstond.

Ik geloof dat hier gezinspeeld wordt op Jezus' opstanding uit de dood. Als ze niet naar Mozes en de Profeten luisteren, als ze al negeren wat God bij monde van de vroegere boodschappers had gezegd, zullen ze zelfs niet onder de indruk zijn wanneer Jezus uit de dood opstaat. Dit bleek natuurlijk waar te zijn. Veel Joden bleven de gemeente vervolgen nadat Jezus uit de dood was opgestaan.

In Johannes 5 zien we dat Jezus in wezen hetzelfde zegt. Jezus zei in Johannes, hoofdstuk 5, vers 45:

Denk niet dat Ik u zal aanklagen bij de Vader; die u aanklaagt, is Mozes, op wie u uw hoop gevestigd hebt.

JOHANNES 5:45

Wat Hij zegt, is dat als ze God al trouw waren binnen het oude verbond dat Mozes hun gegeven had, ze ook voor Hem open zouden staan. Als hun hart ook maar enigszins naar God uitging, zouden ze volgen wat Mozes zei, want ze wisten wat God door Mozes gezegd had. Als hun hart niet eens genoeg naar God uitging om dat te doen, dan zouden ze Jezus niet volgen, want om Hem te volgen moesten ze een hart voor God hebben. Door de eerdere openbaring te verwerpen, lieten ze zien dat ze ook niet voor de nieuwe openbaring zouden openstaan.

Wat kon openbaring van God hun schelen? God had hun een overvloed aan openbaring gegeven. De Joden hadden wat bijzondere openbaring van God betreft ontvangen wat de heidenen nooit ontvangen hadden, en ze waardeerden dat niet. Als ze Mozes geloofden, zouden ze Jezus geloven. Ze geloofden Mozes niet, dus hoe zouden ze Jezus geloven? De gedachte is dat als ze de Wet en de Profeten al veronachtzaamden, ze vanzelfsprekend niet zo positief op Jezus zouden reageren als ze hadden moeten doen.

Dat is ook wat Abraham aan het einde van de gelijkenis of het verhaal zegt:

Als ze niet naar Mozes en de profeten luisteren, zullen ze zich zelfs niet laten overtuigen als iemand uit de dood opstaat.

7

Lazarus en de vraag of dit een gelijkenis is

Het is interessant dat de Lazarus in dit verhaal niet dezelfde man is als de Lazarus over wie we in het Evangelie van Johannes lezen. Jezus had een vriend die Lazarus heette, en ook hij stierf. Ook bij hem komt de kwestie van opstaan uit de dood aan

de orde, maar met een andere uitkomst. Die Lazarus wordt daadwerkelijk uit de dood opgewekt.

De Lazarus die Jezus in Johannes 11 uit de dood opwekte, was geen bedelaar. Hij was niet deze Lazarus. Hij bracht zijn dagen niet door terwijl hij bij de poort van een rijke man lag. Jezus wekte hem niet uit de dood op omdat Abraham Lazarus terugstuurde om tegen de vijf broers van de rijke man te getuigen. Dit is niet hetzelfde verhaal en niet dezelfde Lazarus.

Je zou je kunnen afvragen waarom de naam Lazarus hier überhaupt werd gebruikt, want gelijkenissen gebruiken gewoonlijk geen eigennamen. Het gebruik van de naam Lazarus in deze gelijkenis is in feite een van de kenmerken, waarschijnlijk het belangrijkste kenmerk, waardoor veel christenen het gevoel hebben dat dit geen gelijkenis is. Dit is werkelijk een waargebeurd verhaal. Wanneer Jezus gelijkenissen vertelde, ging dat gewoonlijk zo:

Een andere gelijkenis hield Hij hun voor. Hij zei: Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan iemand die goed zaad zaaide in zijn akker. Maar toen de mensen sliepen, kwam zijn vijand en zaaide onkruid tussen de tarwe, en ging weg.

MATTHEÛS 13:24-25

Of:

Een andere gelijkenis sprak Hij tot hen: Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan zuurdeeg, dat een vrouw nam en in drie maten meel verborg, totdat het helemaal doorzuurd was.

MATTHEÛS 13:33

Of:

Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan een zeker koning die voor zijn zoon een bruiloft bereid had,

MATTHEÛS 22:2

Een zekere persoon, niet bij naam genoemd, omdat het niet werkelijk over iemand in het bijzonder gaat. Er wordt geen waargebeurd verhaal verteld. Er wordt een verzonnen verhaal verteld om een punt duidelijk te maken.

Maar hier hebben we een echte naam. De rijke man wordt niet bij naam genoemd, hoewel hij van oudsher Dives wordt genoemd. Heb je weleens gehoord van het verhaal van Dives en de bedelaar? Dives is, als ik me niet vergis, het Latijnse woord voor rijke man. Van oudsher wordt het het verhaal van Dives en Lazarus genoemd. De rijke man krijgt eigenlijk geen eigennaam, maar Lazarus wel. Dat een van de personages een eigennaam heeft, lijkt veel mensen behoorlijk goed bewijs dat dit geen gelijkenis is, waarin geen eigennamen zouden worden gebruikt, maar een werkelijk geval van een echte man die deze naam had.

8

Een ongewone maar levensechte gelijkenis?

Die mogelijkheid bestaat. In de loop van deze lezing zullen we de argumenten voor en tegen die mogelijkheid bekijken. Een andere opvatting is dat dit in feite een gelijkenis van Jezus is, net als Zijn andere gelijkenissen. Ze is alleen ongewoon doordat ze enkele kenmerken heeft die de andere gelijkenissen niet hebben. Geen van de andere gelijkenissen beschrijft bijvoorbeeld een situatie in het leven na de dood. Deze gelijkenis gaat hoofdzakelijk over dingen die gebeuren nadat deze mannen sterven. Als dit een gelijkenis van Jezus is, is ze in dat opzicht de enige die daar echt over gaat.

Het is niet gebruikelijk dat gelijkenissen spreken over onbekende dingen aan de andere kant van het graf. De meeste gelijkenissen gaan over heel alledaagse dingen die mensen voortdurend zien: landbouw, brood bakken, naar bruiloften gaan en dergelijke. Het zijn heel normale, aardse dingen. Als dit een van Jezus' gelijkenissen is, is ze in meer dan één opzicht ongewoon, doordat ze over het leven na de dood gaat en iemand bij naam noemt. Maar een gelijkenis van Jezus zou in dat opzicht anders kunnen zijn dan de andere. Ze zou onder de gelijkenissen een vreemd buitenbeentje zijn, maar het is niet onmogelijk dat Jezus dit verhaal als gelijkenis verzint.

Sommigen zouden zeggen dat we, zelfs als Jezus dit als gelijkenis verzint, nog altijd moeten aannemen dat het de werkelijkheid beschrijft van hoe het met mensen gesteld is nadat zij sterven. Dat geldt zelfs als de rijke man geen werkelijk persoon was en Lazarus geen werkelijk persoon was. Het is nog altijd een levensechte situatie. Het argument hiervoor is dat alle gelijkenissen van Jezus levensecht waren. Jezus vertelde nooit een gelijkenis die geen mogelijke situatie beschreef. Boeren zaaien echt zaad. Vrouwen doen echt zuurdeeg in het deeg. Dat zijn levensechte situaties. Ook als het geen werkelijke, waargebeurde gevallen zijn, zijn het realistische gevallen.

Daarom wordt er gezegd dat, als dit een gelijkenis van Jezus is, ze niettemin iets moet voorstellen wat levensecht is. Het moet een situatie zijn die werkelijk voor sommige mensen bestaat, ook als dat niet geldt voor de mensen uit het verhaal zelf. Dat klinkt als een redelijke gedachte, vooral als Jezus de gelijkenis vertelt om feiten over het leven na de dood te openbaren. Omdat de gelijkenis grotendeels over het leven na de dood gaat, zou je denken dat dit misschien Jezus' bedoeling is: ons vertellen hoe het leven na de dood is voor gelovigen en ongelovigen. Als dat het doel van de gelijkenis is, zouden we moeten aannemen dat het een realistische situatie is.

9

De naam Lazarus en zijn diepere betekenis

Is het een gelijkenis of is het een waargebeurd verhaal? Voordat we daar uitvoerig op ingaan, en dat zullen we doen, vind ik het interessant dat het personage Lazarus Lazarus heet. De naam Lazarus is een Griekse vorm van Eleazar, wat zoiets betekent als 'God is mijn hulp'. De betekenis van de naam kan van belang zijn, omdat hij 'God is mijn hulp' heet om de eenvoudige reden dat geen mens hem hielp. Hij was een bedelaar en geen mens hielp hem, maar God zag zijn nood. God hielp hem. Niet zozeer door hem uit zijn armoede te helpen, maar door hem na zijn dood voor eeuwig te helpen.

Dat is misschien een minder belangrijk punt. Het is misschien niet eens zo betekenisvol als je zou kunnen denken. Maar wat ik interessant vind, is dat zijn naam dezelfde is als de naam van Jezus' vriend Lazarus, terwijl hij toch een andere man is.

In dit verhaal werd overwogen om een man die Lazarus heette uit het graf terug te sturen, en er werd gezegd dat dit niets zou uithalen. Ongelovigen zouden nog altijd ongelovigen blijven, zelfs als Lazarus uit het graf terugkwam.

In werkelijkheid was er een man die Lazarus heette en die in Johannes 11 uit het graf terugkwam, en dat hielp de mensen niet. Sommige mensen geloofden, maar er waren nog steeds mensen die niet wilden geloven. Er waren zelfs nog steeds mensen die plannen beraamden om Lazarus te doden, om het bewijs de kop in te drukken. In zekere zin zou het gebruik van de naam Lazarus, hoewel het hier niet over hetzelfde geval gaat, een bepaald licht kunnen werpen op het verhaal over Lazarus, die werkelijk werd opgewekt. In zijn geval bleven de mensen ongelovig, zelfs nadat ze hem uit de dood hadden zien opstaan, net als in het veronderstelde geval in de gelijkenis.

Maar ik denk dat de uitspraak aan het eind,

Maar Abraham zei tegen hem: Als zij niet naar Mozes en de profeten luisteren, zullen zij zich ook niet laten overtuigen, als iemand uit de doden zou opstaan.

LUKAS 16:31

uiteindelijk naar Jezus verwijst. Niet dat Hij Lazarus is, maar het gaat om een principe.

10

Het hoofdpunt is niet het hiernamaals

Dat is volgens mij het voornaamste punt van de gelijkenis. Ik denk niet dat het voornaamste punt van de gelijkenis is om het hiernamaals te bespreken. Ik denk dat dit tafereel van het hiernamaals wordt gebruikt om duidelijk te maken dat de Joden Jezus verwerpen, en dat doen ze omdat ze Mozes en de Profeten al verwierpen. Het tafereel van het hiernamaals is misschien bijkomstig voor het punt dat Hij maakt. Het kan zelfs zo zijn dat Jezus helemaal niet probeert ons bepaalde informatie over het hiernamaals te geven.

Dat is een bijzonder plausibele gedachte wanneer we het volgende in aanmerking nemen. Het beeld van het hiernamaals dat Jezus in dit verhaal geeft, komt overeen met de Griekse mythologie. Het komt niet overeen met iets wat elders in de Schriften staat. Het Oude Testament openbaarde niets specifiek over het hiernamaals. Hades, dat Jezus hier noemt, is een Grieks woord. In het Oude Testament was het Hebreeuwse woord Sheol het dichtstbijzijnde equivalent van Hades. De Bijbel spreekt erover dat de doden naar Sheol gaan. Zowel de goeden als de slechten gingen naar Sheol. David sprak er in zijn Psalmen over dat hij bij zijn dood naar Sheol zou gaan, en de goddelozen zouden naar Sheol gaan.

Sheol was echter eenvoudigweg de plaats van de doden. In de tijd van het Oude Testament verwees het niet specifiek naar een bewuste ervaring in het hiernamaals. Sheol was vaak hetzelfde als het graf. De doden gaan het graf in. Ze worden begraven. Ze zijn dood. Ze worden uit het zicht weggelegd.

Aan de andere kant waren er enkele poëtische gedeelten in het Oude Testament, zoals Jesaja 14, waar wordt gesproken over de koning van Babel die naar Sheol wordt neergehaald. Daar staat dat degenen die hem daar beneden zien, zullen zeggen:

Wie u zien, kijken u aan en letten op u: Is dit nu die man die de aarde deed sidderen, die koninkrijken deed beven,

JESAJA 14:16

enzovoort. Het stelt inderdaad voor wat je de schimmen zou kunnen noemen, of de zielen van degenen in Sheol. In de Griekse mythologie werden ze gewoonlijk de schimmen genoemd: wat er overblijft van de doden, met wat voor bewustzijn ze dan ook hebben. Ze staan op en begroeten de koning van Babel wanneer hij naar Sheol afdaalt. Deze beeldspraak staat echter in een gedicht. Het is niet noodzakelijk bedoeld om te leren wat er na de dood werkelijk gebeurt.

11

De heidense oorsprong van het Hadesbeeld

De Joden hadden in het Oude Testament geen duidelijke leer of, eerlijk gezegd, enig duidelijk idee over wat er met mensen gebeurt nadat ze sterven, omdat de Wet en de Profeten dat grotendeels onbesproken lieten. Waar kwam dit idee van Hades met twee afdelingen dan vandaan? De Egyptenaren hadden dat idee. Het Griekse woord Hades kwam uit de Griekse mythologie. Hades was in de Griekse mythologie een plaats waar de doden naartoe gingen. Volgens de Griekse mythen waren daar twee afdelingen, één voor de goede mensen en één voor de slechte mensen. De afdeling voor de goede mensen kon worden gekenmerkt door tuinen, aangenaamheid, rivieren, enzovoort. De plaats voor de slechte mensen was altijd een rivier van vuur of een of ander meer van vuur. De goddelozen gingen naar het vurige deel van Hades en de rechtvaardigen gingen naar het aangename deel van Hades.

Dit idee kwam in voorchristelijke tijden voor in de Egyptische mythologie en in de Griekse mythologie. Egypte werd beïnvloed door de Griekse mythologie, omdat Alexander de Grote, die een Griek was, Egypte veroverde. Toen hij stierf, werd Egypte honderden jaren lang geregeerd door de Ptolemeeën, die Grieken waren. Er woonden veel Joden in Egypte. Alexandrië in Egypte had een enorme Joodse bevolking en had een Egyptisch-Griekse cultuur. De Griekse ideeën over Hades waren daarom in Egypte te vinden, maar ook in andere Griekse gebieden.

Sommige geleerden denken dat dit idee van Hades, verdeeld in twee afdelingen, oorspronkelijk uit de Egyptische mythologie komt en teruggaat op het Egyptische Dodenboek. Anderen denken dat het uitsluitend een Grieks idee is dat de Egyptenaren hebben overgenomen. Hoe het ook zij, het is een heidens idee.

Het kwam inderdaad via deze Griekse en Egyptische bronnen in het judaïsme terecht. Veel Joden in de intertestamentaire periode hadden van hun profeten of van de Wet en de Profeten niets over zulke zaken gehoord, maar zij namen er geen genoegen mee om onwetend te blijven. Ze besloten te speculeren en namen ideeën over uit de culturen

om hen heen. Ze bevonden zich in de Griekse wereld. Ze bevonden zich in de Egyptische wereld. Ze bevonden zich in de Perzische wereld, waar het zoroastrisme bestond. Dat had beslist invloed op hun denken.

De rabbijnen in de intertestamentaire periode, van wie de meesten onder de heidenen leefden, namen daarom heidense ideeën over het hiernamaals over. In de tweede eeuw voor Christus schreef een Joodse schrijver die zich voordeed als Henoch, hoewel hij dat in werkelijkheid niet was, een boek dat 1 Henoch heet. Zoals iedereen die het leest kan vaststellen, beschrijft hij in dat boek een Hades van dit soort. Blijkbaar ontleende hij die voorstelling aan Griekse ideeën en bracht hij die binnen een Joodse religieuze context. Het boek van Henoch oefende veel invloed uit op de rabbijnen. Daardoor hadden veel rabbijnen tegen de tijd van Jezus dit idee van Hades met twee afdelingen overgenomen.

Tot zover gaat het goed. We zien dat dit idee van Hades met twee afdelingen niet uit de geïnspireerde Schriften van het Oude Testament kwam. Het kwam het jodendom binnen, samen met andere tradities van de rabbijnen waartegen Jezus waarschuwde. Het kwam het jodendom binnen via Henoch en via rabbijnen die een syncretische vermenging van heidense en Joodse ideeën aanbrachten.

12

Jezus bewerkt mogelijk een rabbijns verhaal

In de tijd van Jezus stelden de Joden zich Hades op deze manier voor. Dat hadden ze geleerd van de rabbijnen, die door de Grieken en de Egyptenaren waren beïnvloed. Hun werd dit beeld van Hades geleerd. In de geschriften van de Talmoed, die de rabbijnse leerstellingen uit de tijd van Jezus en daarna weergeven, wordt Hades door Joodse schrijvers op deze manier afgebeeld. In feite staan er in de Talmoed een aantal verhalen die niet veel verschillen van het verhaal dat Jezus vertelt. Er staan werkelijk verhalen in de Talmoed over arme, rechtvaardige mannen en goddeloze rijke mannen die sterven en ontdekken dat hun omstandigheden in Hades omgekeerd zijn.

Met andere woorden, het beeld dat Jezus schetst, in elk geval tot en met vers 26, lijkt op een flink aantal rabbijnse verhalen die waarschijnlijk al werden verteld. Ik zei dat vers 26 een vrij natuurlijk einde van de gelijkenis zou zijn geweest als Jezus deze andere toepassing niet had willen toevoegen. Jezus vertelt dus een verhaal dat leek op een aantal verhalen die de rabbijnen in Zijn eigen tijd vertelden.

Daarom geloven tegenwoordig veel evangelische geleerden, omdat ze deze verhalen in de Talmoed hebben gevonden, dat Jezus om te beginnen geen waargebeurd verhaal vertelde. Ze geloven zelfs dat Hij niet eens een gelijkenis vertelde die Hij Zelf had bedacht. Hij paste een rabbijnse gelijkenis aan. De gelijkenis is tegen de Farizeeën gericht, en zij vertelden zelf zulke verhalen. Hij nam dus een van hun eigen verhalen — geen verhaal dat Hij Zelf had bedacht en ook geen waargebeurd geval — en keerde een van hun eigen verhalen tegen de Farizeeën. Dat deed Hij om zich in het laatste gedeelte, dat Hij aan het einde toevoegde, nogmaals tegen hen te richten.

Dat is heel goed mogelijk. We weten niet dat dit inderdaad zo is. Maar ik kan je zeggen dat het mij, naarmate ik er meer over heb gelezen, steeds waarschijnlijker lijkt dat dit inderdaad zo is. Omdat de rabbijnen zulke verhalen vertelden, heeft Jezus misschien iets uit hun eigen draaiboek overgenomen.

13

Beëlzebub als voorbeeld van Jezus' aanpak

We weten dat Hij dit soort dingen deed. Eerder zeiden ze namelijk dat Hij demonen uitdreef door Beëlzebub. Hij antwoordde:

Als nu ook de satan tegen zichzelf verdeeld is, hoe kan zijn rijk dan standhouden? Want u zegt dat Ik door Beëlzebul de demonen uitdrijf.

LUKAS 11:18

Hij deed alsof Beëlzebub een werkelijk bestaand personage was, een echte persoon. In de Joodse traditie was Beëlzebub de vorst van de demonen. Jezus ging daar eenvoudig in mee.

En de schriftgeleerden die uit Jeruzalem gekomen waren, zeiden: Hij heeft Beëlzebul, en: Door de aanvoerder van de demonen drijft Hij de demonen uit. En Hij riep hen bij Zich en zei tegen hen in gelijkenissen: Hoe kan de satan de satan uitdrijven? En als een koninkrijk tegen zichzelf verdeeld is, kan dat koninkrijk niet standhouden. En als een huis tegen zichzelf verdeeld is, kan dat huis niet standhouden. En als de satan tegen zichzelf opstaat en verdeeld is, kan hij niet standhouden, maar is dat zijn einde.

MARKUS 3:22-26

Met andere woorden, Jezus sprak over Beëlzebub zoals zij dat deden. Hij nam hun woorden voor wat ze waren en antwoordde vanuit hun eigen uitgangspunten. Dit betekent niet dat Jezus werkelijk geloofde dat er een vorst van de demonen bestaat die Beëlzebub heet.

De Engelse brontekst gebruikt hier 'Beelzebub', terwijl de HSV in de aangehaalde verzen 'Beëlzebul' heeft. Het woordhistorische argument van de spreker luidt dat Beëlzebub een verbastering is van Beëlzebul. Een van de Kanaänitische goden heette Beëlzebul, wat 'Baal de vorst' betekent. Maar vóór de tijd van Jezus hadden de Joden, uit minachting voor afgoderij en valse goden, Baal de vorst een andere naam gegeven. In plaats van Beëlzebul noemden ze hem Beëlzebub. Dat is net iets anders, maar het betekent 'heer van de vliegen'. Daarmee wilden ze deze heidense god beledigend typeren.

Van tijd tot tijd deden ze dit soort dingen. Er zijn nogal wat namen van Joodse personen in het Oude Testament waarin het woord Baal voorkwam, zoals Isbaäl en Mefibaäl. Zij waren zonen van Saul en Jonathan. Toen de Joden vromer van gezindheid werden en de naam Baal zelfs in de namen van hun volksgenoten niet meer

duldden, noemden latere Joodse geschiedschrijvers Isbaäl Isboseth en Mefibaäl Mefiboseth. Boseth betekent ‘schande’. Isbaäl betekent ‘man van Baal’, maar Isboseth betekent ‘man van schande’. Vanwege hun afkeer van het woord Baal vervingen de Joden het soms door het woord boseth om Baal te beledigen.

Zo betekent Beëlzebul ook ‘Baal de vorst’, maar de Joden waren hem Beëlzebub gaan noemen, ‘heer van de vliegen’. Het was eenvoudig een manier om hun afkeer van afgoderij en van de heidense goden te tonen. In de Joodse traditie was deze Beëlzebub veranderd van slechts een god die door de heidenen werd aanbeden in de vorst van alle demonen zelf. Er is geen reden om aan te nemen dat dit een juiste opvatting was. Het was een vervorming van een overlevering over een Kanaänitische god, die de rabbijnen hadden bedacht.

Bedenk dat Jezus altijd waarschuwde tegen de tradities van de rabbijnen en tegen de leer van de schriftgeleerden en Farizeeën, die eenvoudig een herhaling van de rabbijnse leerstellingen was. Jezus had niet veel respect voor deze dingen en geloofde waarschijnlijk niet dat er werkelijk een vorst van de demonen bestond die Beëlzebub heette. Maar omdat zij dat wel geloofden, ging Hij er eenvoudig in mee. Hij zei als het ware: ‘Laten we jullie suggestie aannemen en eens kijken of die steek houdt.’

14

Geen betrouwbare kaart van het hiernamaals

Zo kan Jezus het er wel of niet mee eens zijn geweest dat Hades uit twee afdelingen bestaat, zoals de rabbijnen zeiden. Maar Hij kan toch een verhaal van hen hebben gebruikt om een punt te maken dat helemaal losstaat van wat er met mensen gebeurt nadat ze sterven.

Met andere woorden, als Hij onderwijst wat er gebeurt nadat mensen sterven — als dat hier Zijn punt is, als dit verhaal daarover gaat — dan zouden we moeten aannemen dat de rabbijnen gelijk hadden. Jezus bevestigt dan namelijk tot in de kleinste bijzonderheden wat zij alleen maar hadden gegist. Dat lijkt mij vreemd, omdat God aan Mozes of de profeten, Zijn geïnspireerde woordvoerders, niets van deze informatie over het hiernamaals heeft geopenbaard. Maar als Jezus zegt dat dit een nauwkeurig

beeld is, dan zegt Hij in wezen dat de rabbijnen het hadden uitgevogeld. Sterker nog, de Grieken en de Egyptenaren hadden het al uitgevogeld voordat de rabbijnen dat deden. Wat God niet bekendmaakte in de wet, aan Mozes en de profeten, liet Hij de heidenen correct uitvogelen. Dit heidense idee was in het onderwijs van de rabbijnen terechtgekomen en maakte inmiddels deel uit van de volksverhalen van Israël. Als Jezus zei: „En zo is het werkelijk,” als Jezus dit bevestigt, dan bevestigt Hij iets wat sterk tegen onze intuïtie ingaat: dat de heidenen hadden uitgevogeld wat er werkelijk met mensen gebeurt nadat ze sterven, hoewel God Zijn eigen volk daar nooit over had verteld.

Daarom vind ik het vreemd dat Jezus zo'n verhaal zou vertellen, tenzij Hij gewoon aansloot bij een verhaal dat al verteld werd. Hij bedoelde dan niet dat iemand het als een waargebeurd verhaal moest beschouwen en wilde zelfs het scenario in het verhaal niet bevestigen. Hij vertelde dan alleen een verhaal na dat de rabbijnen vertelden en voegde aan het einde iets toe waarmee Hij het punt maakte dat Hij wilde maken, wanneer de rijke man zegt:

En hij zei: Ik vraag u dan, vader, dat u hem naar het huis van mijn vader stuurt,

LUKAS 16:27

Als dit zo is, dan heeft het verhaal van Lazarus en de rijke man natuurlijk geen enkel gezag meer als bron van informatie over het hiernamaals, als Jezus niet bedoelde dat het daarvoor gezaghebbend zou zijn. Wat ik zojuist heb geopperd, is dat Jezus niet bedoelde dat dit onderwijs over het hiernamaals was, maar onderwijs over iets heel anders: de hardnekkigheid van de Joden, die de Wet en de Profeten verwierpen en hardnekkig zouden blijven, zelfs nadat Jezus uit de doden was opgestaan. Dit verhaal wordt eenvoudigweg het middel waardoor Hij deze boodschap overbrengt.

15

Waargebeurd verhaal of toch een gelijkenis?

Ik kan alleen maar zeggen dat ik hierin geen vooringenomen standpunt te verdedigen heb. Ik ben altijd opgegroeid met de gedachte dat het een waargebeurd verhaal was, om de redenen die ik heb gegeven. Lazarus wordt bij name genoemd. Jezus noemt in Zijn gelijkenissen over het algemeen geen mensen bij name. Daarom dacht ik dat het anders was dan een gelijkenis en dus waargebeurd was. En Jezus zegt niet dat het een gelijkenis is.

Maar we moeten ons natuurlijk realiseren dat de gelijkenissen van Jezus vaak niet worden ingeleid met de mededeling dat het een gelijkenis is. De gelijkenis van de onrechtvaardige rentmeester, eerder in dit hoofdstuk, zegt bijvoorbeeld niet: „Dit is een gelijkenis.” Er staat alleen: „Er was een zeker rijk mens.”

Zo begint Hij ook deze:

Er was een rijke man.

Met andere woorden, we weten dat Hij in vers 1 een gelijkenis begint wanneer Hij zegt:

En Hij zei ook tegen Zijn discipelen: Er was een zeker rijk mens, die een rentmeester had, en deze werd bij hem aangeklaagd dat hij zijn goederen verkwistte.

LUKAS 16:1

Wanneer Hij in vers 19 zegt:

Er is een rijke man.

dan is er goede reden om te geloven dat Hij een gelijkenis begint. Maar het is misschien niet een van Zijn gebruikelijke gelijkenissen. Het kan een bewerking van een rabbijnse gelijkenis zijn, waaraan Hij aan het einde een eigen draai geeft om uit te halen naar hun hardnekkigheid.

Als dit zo is, dan benaderen we de gelijkenis met totaal andere aannames over de bruikbaarheid ervan om ons iets over het hiernamaals te vertellen. Aangezien dit de enige plaats in de Bijbel is die zelfs maar ingaat op het hiernamaals voor ongelovigen, hebben we niets in de Bijbel wat ons iets vertelt over de toestand van ongelovigen in het hiernamaals, als we dit verliezen als getuigenis daarover. Sommige mensen willen het misschien alleen om die reden behouden, maar we moeten voorzichtig zijn met onze redenen om een traditioneel idee te behouden.

Het is waar dat een passage vaak de enige bron van informatie is geworden over een onderwerp waarover we informatie willen hebben. Als we ontdekken dat die passage misschien in werkelijkheid geen bron van dat soort informatie is, kunnen we daar bijna emotioneel op reageren en zeggen: „Nee, dat heb ik nodig. Ik heb iemand nodig die mij vertelt wat die informatie is, dus daar houd ik me aan.”

Dat is prima. Ik denk niet dat het iemand kwaad zal doen. Ik denk niet dat het iemand kwaad zal doen om die benadering te kiezen. Maar als eerlijk mens denk ik dat ik moet zeggen dat ik vermoed dat Jezus geen onderwijs geeft over het hiernamaals. Het scenario dat Hij beschrijft, komt volgens mij meer uit Griekse en Egyptische bronnen die via de rabbijnen bij Israël terechtkwamen, en Hij maakt daar gebruik van.

16

Mythologie gebruiken zonder te misleiden

Zou dat misleidend zijn? Sommige mensen zeggen dat dit misleidend is. Als dit niet werkelijk is wat er met mensen gebeurt nadat ze sterven, dan wekt Jezus een verkeerde indruk. Hij houdt een dwaling in stand die de rabbijnen onderwezen, en Hij levert er geen kritiek op. Hij corrigeert die niet.

Het is moeilijk om ons precies te verplaatsen in de denkwijze van de mensen van toen. Maar ik denk dat het heel goed mogelijk is dat de rabbijnen zelf, wanneer ze zulke verhalen vertelden, niet aangaven dat dit een waargebeurd verhaal was. Ook de rabbijnen vertelden verhalen om beginselen te illustreren. Mythologische verhalen kunnen met veel effect worden verteld om een punt te illustreren.

We weten bijvoorbeeld dat Paulus in sommige van zijn geschriften Griekse dichters en Griekse filosofen aanhaalde om een punt te maken. Daarmee gaf hij die Griekse filosofen niet het gezag om profeten van God te zijn of onder inspiratie te spreken. Maar er zat iets in wat zij te zeggen hadden waarvan hij gebruik kon maken. Hedendaagse predikers doen soms soortgelijke dingen.

Het voorbeeld waaraan ik denk, is er een dat indruk op mij maakte toen ik jong was. Een voorganger naar wie ik destijds luisterde, gebruikte vaak een verhaal uit de Ilias of de Odyssee, uit de Griekse mythologie. Het ging over Odysseus en zijn verlangen om het gezang van de sirenen te horen en dat te overleven. Niemand hoorde echter het gezang van de sirenen en overleefde het, eenvoudigweg omdat hun gezang onweerstaanbaar was. Geen enkele man kon het weerstaan. Ze woonden op een eiland dat omringd was door scherpe rotsen. Iedere zeeman die door hun gezang naar het eiland werd gelokt, zag zijn schip op de rotsen uiteenslaan.

En hij kwam om. Het gezang van de sirenen is dus iets wat onweerstaanbaar aantrekkelijk is, maar dodelijk. Het vormt een heel goede vergelijking met zonde, of in elk geval met verleiding.

17

Odysseus en Orpheus weerstaan verleiding

In de Griekse mythologie zijn er twee mensen die het gezang van de sirenen hoorden en het met succes overleefden. Odysseus was de ene en de musicus Orpheus de andere. Odysseus overleefde het doordat hij zich door zijn bemanning aan de mast van het schip liet vastbinden. Hij eiste dat alle andere zeelieden was in hun oren deden, zodat ze niet door het gezang van de sirenen verlokten konden worden. Ze konden het niet horen. Maar zelf deed hij geen was in zijn oren, zodat hij het wel kon horen. Hij wist dat hij het niet zou kunnen weerstaan. Maar als hij aan de mast van zijn schip was vastgebonden, kon hij onmogelijk zelfmoord plegen door het schip naar het eiland te laten varen. Zijn zeelieden zouden hem niet horen, zelfs niet als hij naar hen riep en hun beval erheen te varen, want ze hadden was in hun oren.

Zo wist hij erdoorheen te komen. Hij slaagde erin het gezang van de sirenen te horen en uiteindelijk voer het schip buiten het bereik ervan. De zeelieden konden hem toen losmaken en de was uit hun oren halen. Hij alleen had het overleefd nadat hij het gezang van de sirenen had gehoord.

Ook iemand anders, Orpheus, die een begaafd musicus was, wilde het gezang van de sirenen horen. Toen hij in de buurt van het eiland van de sirenen kwam, kwam hun gezang over de golven aanzweven. Het trok het schip en de mensen aan boord naar het eiland. Maar Orpheus pakte zijn instrument en speelde een lied dat mooier was dan het gezang van de sirenen. Daardoor weerstond zijn bemanning de verleiding van de sirenen en raakten ze in plaats daarvan in de ban van het lied dat hij speelde. En zo overleefden zij het ook.

Dat zijn allebei prachtige verhalen. Het is mythologie. Iedereen kent zijn mythologie. Mijn voorganger vertelde dit verhaal vaak om duidelijk te maken dat mensen op twee verschillende manieren omgaan met verleiding en zonde. De ene manier is dat ze zichzelf aan hun wetticisme vastbinden. Hoewel alles in hen schreeuwt dat ze de zondige daad moeten begaan, staan ze zichzelf die eenvoudigweg niet toe. Ze zijn gebonden door hun regels en hun wetten, zoals Odysseus aan de mast van het schip gebonden was.

Maar anderen hebben zich afgestemd op een lieflijker lied dan het lied dat mensen tot zonde verleidt, en dat is Christus Zelf. Wanneer je je ogen op Jezus richt, worden de dingen van de aarde in vergelijking daarmee wonderlijk vaag. Christus is veel aantrekkelijker. Wanneer mensen Christus meer liefhebben dan de zonde, trekt het gezang van de sirenen hen niet mee, omdat ze uit liefde voor Hem sterker tot Christus worden aangetrokken.

Ik heb dat altijd een geweldige preekillustratie gevonden. Maar niemand, ook de prediker niet, beweerde daarmee dat deze verhalen ooit werkelijk gebeurd waren: dat er werkelijk een man was die Orpheus heette en die in de Griekse mythologie echt een van de goden was, of een man die Odysseus heette, of een eiland van de sirenen. Geen van die verhalen is waar en niemand doet alsof ze waar zijn. Waarschijnlijk geloofden zelfs de Grieken niet dat ze waar waren. De Grieken die ze opschreven, wisten waarschijnlijk dat het mythologie was, en wij weten dat in elk geval.

18

Folklore als herkenbare preekillustratie

Het punt is dit. Stel dat je een opname had van een preek waarin een voorganger dat verhaal gebruikte zoals ik het zojuist heb uitgelegd. Iemand die honderd jaar later naar die preek luisterde, zou dan kunnen zeggen: ‘In de eenentwintigste eeuw geloofden de mensen dat er werkelijk een eiland van de sirenen bestond, want deze prediker vertelde dat verhaal en gebruikte het als illustratie.’ De oorspronkelijke luisteraars hebben misschien heel goed geweten dat hij het niet als een waargebeurd verhaal gebruikte.

Dit behoort gewoon tot onze Joodse folklore. Het lijkt op een prediker die zegt: ‘Dus deze man sterft en natuurlijk ontmoet hij Sint-Petrus bij de parelpoorten. Sint-Petrus zegt: “Waarom zou ik je binnenlaten?”’ Een preekillustratie zou met zoiets kunnen beginnen. Iedereen zou weten dat de Bijbel niets zegt over parelpoorten of over Sint-Petrus die mensen ontmoet wanneer ze daar aankomen. Dat is religieuze folklore. Er is niets werkelijk gevaarlijks aan. Er is ook niets bijzonder waars aan. Het is eenvoudigweg iets wat deel van onze cultuur is gaan uitmaken. Mensen hebben het erover dat ze Petrus bij de parelpoorten ontmoeten wanneer ze spreken over sterven en naar de hemel willen gaan.

Een prediker die zulke beeldspraak gebruikte, zou niet liegen. Hij zou niet beweren dat dit werkelijk met mensen gebeurt wanneer ze sterven. Van iedereen, hemzelf inbegrepen, zou worden verwacht dat die weet dat dit religieuze folklore is, maar dat die bruikbaar is om het punt duidelijk te maken dat hij wil maken. Er is daarom niets oneerlijks aan het gebruik van mythologie of folklore als preekillustratie.

Misschien deed Jezus dat in dit geval, vooral als dit verhaal bij de Joden algemeen bekendstond als een rabbijns verhaal. Het hoefde geen waargebeurd geval te zijn, en zelfs niet noodzakelijkerwijs een juiste weergave van hoe de dingen aan de andere kant zijn. Misschien was het slechts een vertrouwd scenario waarover ze vaak hadden gehoord. Ze beschouwden het als folklore of mythologie, maar waren er desondanks mee vertrouwd en konden begrijpen wat Jezus zei.

Vul na deze passage de ontbrekende redenering uit de opname of een volledig transcript in en laat die uitlopen op het citaat uit Lukas 16:25-26.

Abraham echter zei: Kind, herinner u dat u het goede deel ontvangen hebt in uw leven en Lazarus evenzo het kwade. En nu wordt hij vertroost en u lijdt pijn. En bovendien is er tussen ons en u een grote kloof aangebracht, zodat zij die van hier naar u zouden willen gaan, dat niet kunnen en ook zij niet die vandaar naar ons zouden willen gaan.

LUKAS 16:25-26

19

De kloof en de vraag naar een definitief lot

Als dit iets weerspiegelt wat waar is over het hiernamaals, dan klinkt het beslist alsof de toestand waarin je terechtkomt wanneer je sterft definitief is. Sommige mensen zijn in de schoot van Abraham, sommige zijn in Hades, in de vlammen, en niemand kan van de ene plaats naar de andere overgaan. Deze passage wordt in discussies soms gebruikt tegen elke suggestie dat er een mogelijkheid tot bekering en behoud bestaat voor degenen die naar de hel zijn gegaan. Want er wordt heel duidelijk gemaakt dat mensen, zelfs als ze dat zouden willen, niet van de ene afdeling van Hades naar de andere zouden kunnen overgaan.

Dat is misschien een goed argument tegen alverzoening en tegen elke gedachte aan bekering in de hel. Dat argument zou kunnen opgaan, maar misschien ook niet, want dit gaat niet over de poel van vuur. Dit gaat niet over de tijd na de oordeelsdag. Dit gaat over een andere omstandigheid. Je zou kunnen aanvoeren, hoewel het onmogelijk zou zijn om het een of het ander te bewijzen, dat mensen in Hades niet zo'n overgang kunnen maken. Maar nadat ze God hebben gezien, geoordeeld zijn en naar de poel van vuur zijn gestuurd, is het daar misschien anders. Ik zeg niet dat dit zo is. Ik zeg alleen dat het logisch gezien niet mogelijk is om op grond van deze passage iets specifiek over de poel van vuur te beweren, omdat dit daar niet over gaat.

Bovendien is dit, zoals ik al zei, heel goed mogelijk helemaal geen werkelijk scenario, maar eenvoudigweg een scenario dat Jezus gebruikt om een punt duidelijk te maken. Als dat zo is, wat is dan hier het punt? Er wordt duidelijk een beeld geschetst van een man die vóór zijn dood zijn beslissingen heeft genomen. Wanneer de rollen worden omgedraaid, zit hij daaraan vast, ten minste tot de oordeelsdag. Hij zal in die vlammen worden gepijnigd. Dat is niet noodzakelijkerwijs iets wat we met zekerheid kunnen bevestigen, tenzij Jezus bevestigt dat dit feitelijk zo is. En dat is natuurlijk precies het punt waarover verschil van mening bestaat.

20

De toestand vóór Christus' opstanding

Er blijven drie mogelijkheden over. De eerste is dat Jezus een waargebeurd verhaal over echte mensen vertelt. In dat geval kunnen we ervan uitgaan dat de dingen zo in elkaar zitten, met één uitzondering. Als de dingen zo in elkaar zitten, dan is er sinds de tijd dat Jezus het verhaal vertelde inderdaad iets veranderd: Jezus is gestorven en weer opgestaan. Het verhaal werd vóór dat moment verteld. Als dit echte mensen zijn, dan zijn het mensen die leefden en stierven voordat Jezus stierf. Daarom zou je hooguit kunnen zeggen dat dit een beschrijving is van de omstandigheden vóór de dood en opstanding van Christus.

Wat er verder veranderd zou kunnen zijn, kan mogelijk uit andere dingen worden afgeleid. In Hebreeën hoofdstuk 10 staat bijvoorbeeld dat Jezus door Zijn dood een nieuwe en levende weg tot in de hemel zelf heeft gebaand. Hebreeën 9 maakt zelfs duidelijk dat vóór de dood van Jezus de weg naar de hemel zelfs voor de rechtvaardigen niet toegankelijk was. In Hebreeën 9:7 staat bijvoorbeeld:

In het tweede deel echter ging alleen de hogepriester eenmaal per jaar binnen, niet zonder bloed, dat hij voor zichzelf offerde en voor de afdwalingen van het volk.

HEBREEËN 9:7

Hij heeft het natuurlijk over het heilige der heiligen op de Grote Verzoendag.

Vers 8 zegt:

Daarmee maakte de Heilige Geest dit duidelijk dat de weg naar het heiligdom nog niet openbaar gemaakt was, zolang de eerste tabernakel nog in gebruik was.

HEBREEËN 9:8

En daarmee wordt in dit geval de hemel bedoeld.

Dat wil zeggen dat de weg naar de hemel, tot in de tegenwoordigheid van God Zelf, tot in het allerheiligste, geen weg was die in de tijd van het oude verbond geopenbaard was.

Maar in Hebreëen 10:19 staat:

Omdat wij nu, broeders, vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus,

HEBREEËN 10:19

En daarmee wordt de hemel bedoeld, of op zijn minst de tegenwoordigheid van God.

Jezus werd Hogepriester nadat Hij was opgevaren.

Wij kunnen nu dus tot God naderen. Er is een nieuwe en levende weg tot in de tegenwoordigheid van God Zelf. Dit wijst erop dat mensen onder het oude verbond weliswaar als rechtvaardigen konden sterven, maar geen rechtstreekse toegang zouden hebben tot het allerheiligste, tot de tegenwoordigheid van God.

21

Christus daalt neer en voert gevangenen mee

Maar in Efeze hoofdstuk 4 lezen we wel over Jezus en Zijn hemelvaart. In Efeze 4:8 staat:

Daarom zegt Hij: Toen Hij opvoer in de hoogte, nam Hij de gevangenis gevangen en gaf Hij gaven aan de mensen.

EFEZE 4:8

Verwijzing gecontroleerd: de spreker noemde Psalmen 68:18, maar de bewoording is Efeze 4:8.

Veel moderne vertalingen geven het zo weer:

Hij voerde een heleboel gevangenen mee en gaf de mensen geschenken.

En er staat:

Wat betekent dit ‘toen Hij opvoer’ anders dan dat Hij ook eerst neergedaald is in de diepten, namelijk de aarde? Degene Die neergedaald is, is ook Degene Die opgevaren is ver boven alle hemelen om alle dingen te vervullen.

EFEZE 4:9-10

De Engelse brontekst spreekt hier over Jezus Die neerdaalde naar ‘de lagere delen van de aarde’. Wat met die formulering bedoeld wordt, wordt niet uitgelegd; de HSV construeert het voorafgaande vers anders als ‘in de diepten, namelijk de aarde’. Veel mensen denken dat Hij afdaalde naar Hades en dat Hades de lagere delen van de aarde is, hoewel er andere mogelijkheden zijn. In Psalm 139 sprak David bijvoorbeeld over de tijd dat hij geboren werd, toen hij in de schoot van zijn moeder gevormd werd in de lagere delen van de aarde. Hij had het duidelijk niet over Hades toen hij over de lagere delen van de aarde sprak. Hij bedoelde dat de nederigste plek op aarde zich in de schoot van een mens bevindt. Een baby in de moederschoot is, denk ik, degene die de

minste voorrechten heeft. Een baby in de moederschoot heeft nog helemaal geen voorrechten. Het is een nederige plek. David gebruikt de uitdrukking 'de lagere delen van de aarde' voor de schoot van zijn moeder, waar hij gevormd werd.

Wanneer er dus staat dat Jezus neerdaalde naar de lagere delen van de aarde, kan het over Zijn menswording gaan. Het kan mogelijk gaan over Zijn geboorte. Of het kan ernaar verwijzen dat Hij naar Hades ging, zoals sommigen zeggen.

Hoe dan ook, als er staat dat Hij naar omhoog opvoer, betekent dat dat Hij terugging naar de hemel. Na Zijn dood en opstanding voer Hij op naar de hemel. Hij citeert hier uit Psalm 68:18 volgens de Engelse versnummering, oftewel Psalm 68:19 in de HSV. Daar staat:

U bent opgevaren naar omhoog, U hebt gevangenen weggevoerd,
U hebt gaven genomen om uit te delen onder de mensen, ja, ook
aan opstandigen: om bij U te wonen, HEERE God!

PSALMEN 68:19

22

De schoot van Abraham en de hemelvaart

Velen hebben dit zo opgevat dat degenen die in geloof gestorven waren, zoals Abraham, zoals Lazarus in het verhaal, en zoals iedereen die rechtvaardig stierf voordat Jezus stierf en weer opstond, gevangenen waren. Petrus lijkt in 1 Petrus 3:19 naar gestorven mensen te verwijzen als geesten in de gevangenis. Misschien zijn zij gevangenen in Hades. Zo vatten sommigen het op. Maar toen Jezus opvoer, voerde Hij die schare gevangenen uit hun gevangenschap mee naar de hemel.

Op grond van dit vers en deze specifieke uitleg van dat vers menen velen dat de omstandigheden van de doden, totdat Jezus kwam, zo waren als Hij ze beschrijft in het verhaal van Lazarus en de rijke man. Goddeloze mensen gingen naar de vlammen van Hades. Rechtvaardige mensen gingen naar de schoot van Abraham, een plek in Hades waar het aangenaam was en waar geen pijniging was. Maar dat was voordat Jezus kwam. Toen Hij stierf, weer opstond en ten hemel voer, nam Hij, zo denkt men,

degenen die in de schoot van Abraham waren met Zich mee. Hij nam allen die zich in het aantrekkelijkere deel van Hades bevonden mee naar de hemel, zodat ze nu in de hemel zijn en niet in de schoot van Abraham. Wanneer wij sterven, gaan we rechtstreeks naar de hemel. Paulus stelde afwezig zijn uit het lichaam gelijk aan:

Maar wij hebben goede moed en wij hebben er meer behagen in om uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen.

2 KORINTHE 5:8

Hij bedoelde dus niet: bij Abraham in Hades zijn.

Zo begrijpen de meeste evangelischen dat de zaken ervoor staan. Deze opvatting berust op een bepaalde uitleg van Efeze 4, dat ook enigszins anders kan worden uitgelegd. Maar daar zullen we niet op ingaan. En ze berust natuurlijk ook op de opvatting dat het verhaal van Lazarus en de rijke man min of meer een waarheidsgetrouw voorbeeld is van de omstandigheden waarin rechtvaardige en onrechtvaardige mensen na hun dood in Hades verkeerden.

23

Afrekening, barmhartigheid en ongeloof

Zoals je kunt zien, zijn er dingen die vragen over deze uitleg zouden oproepen. Daarom is het misschien niet precies zoals wij denken. Al zie ik niet in hoe dat ook maar enig verschil zou maken voor de manier waarop wij ons leven leiden. Als Hades precies is zoals Jezus het hier beschreef, prima. Dat verandert niets aan de manier waarop wij ons leven leiden.

Eén ding zou dit verhaal zeker bevestigen: wanneer je sterft, volgt er een afrekening. Er is iets na dit leven waarin je, op zijn allerm minst, verantwoording moet afleggen voor de daden die je in dit leven hebt gedaan. Zelfs als dit verhaal niet wordt gebruikt om dat te leren, wordt dat op veel andere plaatsen in de Schrift wel geleerd.

Ik denk dat dit verhaal waarschijnlijk twee lessen bevat. De ene is waarschijnlijk de les die zelfs de Farizeeën zouden herkennen en waarmee ze het eens zouden zijn: een man die in dit leven rijk en onrechtvaardig is, zal er in het volgende leven slechter aan toe zijn dan iemand die arm en rechtvaardig is. De man bevindt zich in Hades om de eenvoudige reden dat hij ongevoelig was voor de armen. Er lag een arme man bij zijn poort. Hij hielp hem niet. In plaats daarvan leefde hij zelf in weelde en gaf hij niets om de armen.

Dit sluit feitelijk aan bij een groot deel van het onderwijs van Jezus in Lukas. Veel van de accenten in het Evangelie van Lukas, in het onderwijs van Jezus dat hij weergeeft, zijn gunstig voor de armen en bevatten strenge waarschuwingen voor degenen die bevoorrecht en rijk zijn. Het eerste deel van de gelijkenis, tot en met vers 26, zou dus waarschijnlijk die boodschap overbrengen. Het is een boodschap waarmee Jezus het beslist eens zou zijn.

Vervolgens voegt Hij dit aanhangsel aan het einde toe, net zoals Hij aan het einde van de gelijkenis van de verloren zoon een aanhangsel toevoegde. Dat was, denk ik, specifiek gericht tot de halsstarrige Farizeeën en hield verband met het feit dat Hij hen eerder van had beschuldigd dat ze zelfs Mozes niet gehoorzaamden. Ze zijn als de broers van deze man. Ook zij zijn tot dit lot gedoemd als ze niet veranderen. Maar in Mozes en de Profeten hebben ze genoeg informatie om hen ertoe te brengen te veranderen. Als ze dat negeren, zullen ze zelfs geen baat hebben bij het nieuwe dat God gaat doen: Jezus uit de dood opwekken en het Koninkrijk van God brengen. Ook dat zullen ze verwerpen.

We laten dus veel vragen onbeantwoord. We hebben een aantal mogelijke verklaringen, maar zekerheid over sommige van deze punten is moeilijk te bereiken. Ik heb verteld wat volgens mij waarschijnlijk waar is, maar er zijn ook deze andere mogelijkheden. Dat is alles wat we over deze specifieke gelijkenis kunnen zeggen.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- 2 Korinthe 5:8
- Lukas 16:19-21
- Lukas 16:22-23
- Lukas 16:24
- Lukas 16:25-26
- Lukas 6:24
- Lukas 11:41
- Lukas 16:27-28
- Lukas 16:29
- Mattheüs 9:13
- Lukas 16:30
- Lukas 16:31
- Johannes 5:45
- Mattheüs 13:24-25
- Mattheüs 13:33
- Mattheüs 22:2
- Jesaja 14:16
- Lukas 11:18
- Markus 3:22-26
- Lukas 16:27
- Lukas 16:1
- Hebreeën 9:7
- Hebreeën 9:8
- Hebreeën 10:19
- Efeze 4:8
- Efeze 4:9-10
- Psalmen 68:19

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.